

Cursus Vrijwilliger in Historisch Groen

28 maart 2026, landgoed te Werve

Zichtbare en onzichtbare lagen, behoud en beheer

Deyke van Donkelaar (SKGE) en Gerda Idsenga (te Werve)

Presentatie Deyke van Donkelaar

Groen erfgoed is een breed begrip, waar zowel historische tuinen en parken, het cultuurlandschap (polders, hagen en heggen, legakkers, vloeiveiden, knotbomen e.d.) als groen erfgoedambachten (kooiker, heggenvlechter e.d.) onder vallen.

Historisch aangelegd groen als tuinen en parken heeft meerwaarde door de cultuurhistorie, de vormgeving en de gekozen beplanting. Ongeacht de stijlperiode.

Ontwikkeling

Er zijn verschillende redenen waarom de bescherming van groen erfgoed belangrijk is. Dit heeft hoofdzakelijk te maken met het behouden van een stuk geschiedenis in een wijzigend tijdsbeeld waarbij bebouwing en landbouw is opgeruikt. Maar ook de biodiversiteit op deze plekken, waar van oudsher oude, inheemse soorten voorkomen.

Het beheer verschilt per locatie en heeft mede te maken met de kerntaken en situering van landgoed, buitenplaats of ander groen erfgoed. Iedere plek is gevormd door de historie, vormgeving en de bedrijvigheid die er vroeger plaatsvond. [Topotijdreis](#) geeft een overzicht van 200 jaar Nederlandse cartografie.

Richting toekomst

Daarbij heeft beheer op groen erfgoedlocaties een verhaal met wortels vanuit het verleden, dat moet worden verteld richting publiek en beleidsmakers (subsidies en fondsen ([SIM](#)), [Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed](#)) om draagvlak te kweken en het behoud voor de toekomst veilig te stellen. Voor de bescherming van groen erfgoed zijn er naast wet- en regelgeving ([erfgoedwet](#), [omgevingswet](#)) ook verschillende (uitvoerings)richtlijnen (URL [6001](#) en [6010](#)).

Het delen van kennis ter bescherming van groen erfgoed verloopt via verschillende kanalen. Naast de opleidingen op academisch, HBO en praktisch niveau, spelen de vrijwilligers een belangrijke rol. Zij kunnen hun kennis ophalen via boeken, brochures, (gratis) e-learnings ([leerjegroen.nl](#) en [leerjeerfgoed.nl](#)), cursussen, kennisdagen, de eigen organisatie en de [SKGE](#).

Strandwal

Kenmerkend voor de landgoederenzone in Zuid- en Noord-Holland is dat deze in z'n geheel ligt op een strandwal, wat maakt dat er door de tijd veel behouden is gebleven. Van oudsher woonden mensen met meer geld op zand. Mensen die niet vermogend waren leefden op minder gunstige gronden.

Lagen

Verskillende tijdsbeelden, reizen en modes hebben een grote invloed op de tuinstijlen op landgoederen en buitenplaatsen en zijn bepalend voor de zichtbare en (inmiddels) onzichtbare lagen. Hieronder een overzicht van de tijdvakken, stijlen en kenmerken:

periode	stijl	kenmerken
1500-1740	geometrische stijl	Rechthoekige aanleg Tuin met rechthoekige, vierkante of ronde vakken Lange rechte lanen Lange zichtlijnen Rechte watergangen (Grand Canals) Hakhoutbosjes (bosquets) Sterrenbosjes
1750-1870	landschapsstijl	Vloeiende aanleg Afwisseling open en gesloten plekken Gebogen en rechte lanen Kronkelige paden met op splitsing een groep heesters Vloeiend lopende watergangen en vijvers Parkweiden Solitaire bomen Boomgroepen Parkbos, veel soorten bomen en heesters Bosranden met 'Engels Hout' Een bergje voor het uitzicht
1870-1930	gemengde stijl	Bloemperken en -slingers in geometrische vormen Specifieke deeltuinen (rosarium, kruidentuin, doolhof) Berceaux en pergola's met bloeiende planten Hagen, haagjes en vormsnoei (topiaria) Klassieke beelden, ornamenten en vazen Kort gemaaid gazon Sportinvullingen
1900-1940	architectonische stijl	Strakke, functionele vormgeving Stijl in verlengde van huis Natuursteen, beton, hout Symmetrisch: paden en beplanting spiegelbeeld Beplanting vaak vormsnoei
1940-1965	modernistische stijl	Strak en geometrisch Geen overbodige versiering Zichtassen in lengte of breedte Duurzame materialen Plantkeuze op basis van vorm, structuur en blad

		Strakke hagen en vormsnoei
		Strakke vijvers, ornamenten
1965-1990	post '65	Tuin verlengstuk woonkamer
		Verbinding stad en buitengebied
		Geometrische, functionele indeling
		Beleefbaar en ontspanning
		Hout, beton en klinkers
		Keuze natuurlijke planten

Landgoed Te Werve - Gerda Idsinga, vrijwilliger en gids

De naam Rijswijk duidt op een nederzetting, dorp of woonplaats bij rijs- of kreupelhout. Op oude kaarten zijn de eerste, zichtbare wegen door Rijswijk zandweggetjes. De ingang van te Werve lag aan de Zandweg, later van Vredenburgweg genaamd naar een burgemeester. Wegen kregen vaker een andere naam. Zo werd de Kleiweg later vernoemd naar Sir Winston Churchill.

Rijswijk staat op de oudste strandwal. Strandwallen waren bepalend voor de vorming van steden en dorpen. Voor Rijswijk betekende het dat er landgoederen werden aangelegd. Op landgoederen verschenen collecties bomen en planten die de eigenaren zelf meenamen van hun reizen of mee lieten nemen. Dat maakt dat deze plaatsen bijzondere collecties herbergen.

De geschiedenis van Te Werve gaat terug naar 1280. De nog aanwezige duiventoren stamt uit de middeleeuwen en is van oorsprong een verdedigingswerk. Maar ook bijzonder omdat het recht om duiven te houden was voorbehouden aan de adel. In 1590 werd het huis verbouwd in Renaissance stijl. In de 18^e eeuw raakte het in verval. Delen van het huis werden afgebroken en een stuk van de gracht gedempt. In 1824 werd het verbouwd tot herenhuis. In 1891 kwam het in het bezit van Abel Labouchere, eigenaar van de Porceleyne Fles. Hij liet 'de Put' graven. Het hiervan afkomstige zand werd verkocht voor de bouw van Laakkwartier. In 1922 werd het landgoed verkocht aan BPM (later Shell) die het omvormde tot sportpark voor de eigen medewerkers.

Toen Den Haag in de jaren '60 dreigde Rijswijk in te lijven, besloot burgemeester Archibald Boogaardt tot de bouw van wijken als 'Te Werve' om het inwoneraantal te vergroten en de zelfstandigheid te waarborgen. Hiervoor werd een deel van de grond van het landgoed gebruikt, waardoor het oorspronkelijke oppervlak is verkleind.

In 2011 kocht de Event Company het landgoed en heeft de jaren daarna besteed aan het vinden van subsidies en restauratie, waardoor de opstallen nu in een goede conditie verkeren. Het landgoed heeft haar privé status behouden en wordt gebruikt voor vergaderingen, bijeenkomsten en trouwerijen.

Een groep van 50 vrijwilligers draagt zorg voor een groot deel van het onderhoud van de groenaanleggen.

Praktijkopdracht

Op basis van kaarten uit de verschillende (tuinstijl)periodes werd op het landgoed gespeurd naar sporen uit het verleden. Tijdens de bespreking van de opdracht bleek dat deze nog ruim aanwezig zijn op het landgoed, waaronder:

- Geometrische stijl – oude fruitmuur, oranjerie, rechthoekige vakken
- Landschapstijl – slingerende paden, deels dempen gracht, sterrenbos
- Gemengde stijl – stinzenpanten

Wat de deelnemers opviel is dat een deel van de evenemententent achter de fruitmuur over het leifruit hangt. Dit kan een negatieve invloed hebben op de kwaliteit van deze historische bomen. Maat ook dat het fruit 'op de verkeerde kant staat' (noordwest). De zuidwestelijke muur waar de (prachtige!) blauwe regen groeit is voor leifruit een betere plek.

Rondwandeling

De afsluiting was een begeleide wandeling rond de Put. De vrijwilligers 'voeren strijd' om de uitbreiding van daslook en de verschillende soorten aronskelken tegen te gaan. Dit geldt ook voor zaailingen van de vleugelnoot en esdoorn.

Voor het landhuis, in het veld langs het water, is een gebiedje met wilde orchideeën. Om ze te beschermen tegen de maaier van de aannemer zijn er paaltjes geplaatst rond deze en andere kwetsbare planten. Er gaat nog wel eens wat verloren tijdens de werkzaamheden. Aan de overkant van de plas zijn langs het pad exemplaren van de weinig voorkomende bostulp te vinden.

Punt van zorg is de afslag van de oevers, die wordt veroorzaakt omdat bij het afgraven van de Put oevers niet meer de juiste helling 1:3 hebben. Hier wordt waar mogelijk vlechthout of takkenbossen geplaatst en waar nodig een schoeiing. De kanten worden aan de binnen- zowel als de waterkant aangevuld.

Cursus Vrijwilliger in Historisch Groen

Zichtbare- en onzichtbare lagen beheer en behoud

28 maart 2026
landgoed Te Werve

